

Vzpomínky Oty Ulče

s úvodem PROKOPA TOMKA

Ve svých osobitě a dynamicky napsaných vzpomínkách se spisovatel, právník a vysokoškolský pedagog Ota Ulč vrací zejména k době vojenské služby. Strávil ji v proslulých pomocných technických a technických praporech. Paradoxy příběhu předznamenává fakt, že se k této „zbrani“ dostal na počátku padesátých let jako student práv a podruhé již jako vystudovaný právník. Ulčův životní, vědecký a tvůrčí příběh je však mnohem bohatší. A byla by škoda jeho důležité momenty nepřipomenout.

Ota Ulč se narodil 16. března 1930 v Plzni. O rodinném prostředí píše ve vzpomínce. Ač z živnostnické rodiny, dokázal počátkem padesátých let vystudovat kádrově poměrně ostře sledovaná práva. Vojnu však absolvoval u „černých baronů“, a to nejdřív u pomocných technických praporů (PTP) a podruhé u technických praporů (TP). V roce 1956 byl jmenován soudcem Okresního soudu ve Stříbře, kde působil do června 1959. V témže roce se mu podařilo přes ještě prostupnou hranici emigrovat do Západního Berlína. Nejprve byl rok ve Spolkové republice Německo a pak přesídlil do USA. V letech 1960 až 1964 žil v New Yorku, kde studoval na Kolumbijské univerzitě politologii, obor mezinárodní právo a srovnávací právní systémy a v roce 1964 obhájil disertaci s názvem *Class Struggle and Socialist Legality in Czechoslovakia: The Impact of the Soviet Pattern*. Postavil ji na své osobní zkušenosti s justiční praxí v Československu. Cenná je však pro americké akademické prostředí, v němž vznikla, a zahraniční prameny a literaturu. Disertaci po padesáti letech vydal v roce 2015 česky ve své vlasti a představil i na půdě ÚSTR. V Americe krátce přednášel na Grinnell College v Iowě, ale záhy se

usadil v Binghamtonu, kde až do roku 1999 (tedy bezmála do svých 70 let) učil na State University of New York.

Ota Ulč byl exilovým spisovatelem a publicistou. Psal a publikoval totiž česky a ve svém díle se inspiroval českou zkušeností. Čerpal nejprve z vlastních zážitků v Československu, ale později se zabýval vztahem Čecha-exulanta se zahraničím. Dnes má za sebou bezpochyby úctyhodné dílo rozsahem i originalitou.

Ve své prvotině zúročil neobvyklé vzpomínky na justiční praxi z perspektivy soudce v Československu. Byla to *Malá doznání okresního soudce*, která vydal česky v nakladatelství manželů Škvoreckých '68 Publishers v Torontu v roce 1974. I řadu dalších titulů poté vydal v tomto i v jiných exilových nakladatelstvích. Tématem jeho knih byly často exotické země, které Ota Ulč hojně navštěvoval. Velmi často se do jeho prací promítal zájem o krajany a exilová zkušenost jako taková. K úspěchu jeho textů přispělo originální vidění a samozřejmě i píle a spisovatelské nadání. Dalším tematickým celkem jeho díla byla tetralogie o „běženci“, která se zabývala tématem Čecha v exilu.

Ota Ulč se od roku 1973 nejen autorsky, ale i redakčně podílel na vydávání dvouměsíčníku *Západ* a pravidelně přispíval do exilových časopisů *Nový domov* (Toronto), *Nový Polygon* (Belgie), *Americké listy* (New York), *Zpravodaj* (Curych), *Polygon* (Curych), *Listy* (Řím), *Národní politika* (Mnichov), *POL* (Wuppertal, NSR) a *Našinec* (Sunnyside, Jihoafrická republika). Dlouhodobě externě spolupracoval i s rozhlasovými stanicemi Hlas Ameriky a Svobodná Evropa. V České republice od roku 1989 přispívá do novin, časopisů i internetových médií.

Jako právník a politolog vydal v odborných časopisech a sbornících řadu studií zabývajících se zejména komu-

nismem, východní a střední Evropou i problémy třetího světa. Cestování jej přivedlo k zájmu o etnické konflikty v asijských a afrických zemích a v roce 1978 působil jako poradce premiéra Alberta R. Henryho na jihopacifickém ostrově Rarotonga (Cook Islands).

Ve vzpomínce na mládí a vojenskou službu u pracovních jednotek se Ota Ulč vrací do doby první poloviny padesátých let. Existence vojenských pracovních jednotek určených pro službu beze zbraně politicky nespolehlivých občanů patří k jednomu z typických atributů padesátých let jako doby nejhrubších křivd a státního teroru. Přestože ne všichni vojáci byli do pomocných technických praporů povoláváni z kádrových důvodů, stala se tato služba v Československu cejchem a předznamenáním nepri- vilegovaného života i v dalších desetiletích.

Již v říjnu 1948 byly zřízeny tzv. silniční prapory pro výkon základní vojenské pracovní služby beze zbraně pro politicky nespolehlivé brance. Jejich reorganizací vznikaly od září 1950 první pomocné technické prapory. Vojáci do nich zařazení pracovali zejména na stavbách (lehké PTP) a v dolech (těžké PTP). Pomocnými technickými prapory a technickými prapory (ty byly určeny od počátku pro politicky „spolehlivé“ vojáky se sníženou zdravotní klasifikací, nasazované tam, kde nespolehliví vojáci PTP nesměli pracovat) prošlo celkem asi 60 000 mužů. Z toho z politických důvodů (klasifikace „E“) bylo zařazeno do PTP přibližně 22 000 osob. Většina vojáků strávila nedobrovolně v armádě mnohem více času, než kolik činila oficiální dvouletá základní vojenská služba. Mnozí byli k PTP povoláváni na tzv. výjimečné vojenské cvičení, které trvalo i více než dva roky.

PTP se staly nejen perzekučním zařízením pro politicky nespolehli-

vé k vykonání vojenské služby beze zbraně. Byly také nástrojem pracovní exploatace v podmínkách totalitního režimu. Nasazením při bytové nebo armádní výstavbě či těžbě uhlí přinášely armádě nemalý finanční zisk. Využívání nucené práce jako formy perzekuce je v demokratické společnosti nepřijatelné. Mezinárodní Úmluva o nucené nebo povinné práci byla přijata již roku 1930, ale ČSR ji neratifikovala, protože jejím smyslem bylo zamezit zejména zneužívání práce domorodců v koloniích. Další mezinárodní Úmluva o odstranění nucené práce sice zapovídala nucenou práci jako politický trest, ale byla přijata roku 1957 a Československo ji ratifikovalo až v devadesátých letech.

V roce 1953 byly pomocné technické prapory reorganizovány na technické prapory a ztratily svůj výlučně politický charakter. K úpl-

nému zrušení posledních PTP došlo na jaře 1954. Současně je armáda reorganizovala na technické prapory. Jedním z důvodů byl klesající počet branců klasifikace „E“ (politicky nespolehlivý). Další důvod je třeba hledat i v tehdejší politické uvolnění a související kritice existence PTP, jež zněla z domova i ze zahraničí. Cílem změn vojenských pracovních jednotek v letech 1953–1954 bylo odstranění čistě politického charakteru. Ve skutečnosti si armáda vojenské pracovní útvary v jiné formě zachovala a nadále do nich byli zařazováni i „kádrově závadní branci“.

Ota Ulč byl tedy nejprve povolán k 53. PTP do Města Libavá. Tento prapor vznikl 1. září 1951 reorganizací IV. silničního praporu ženijního pluku 3 „Karpatského“. Byl jedním ze čtyř prvních pomocných technických praporů. Byl to „lehký“ PTP určený pro stavebnictví a měl mít čtyři roty

po 200 mužích, celkem asi 1000 vojáků základní služby i z povolání. Od března 1952 byl přemístěn do Rajhradu a 1. listopadu 1953 reorganizován na technický prapor.

Podruhé Ota Ulč nastoupil na základní vojenskou službu k 66. technickému praporu do Bíliny. V té době již převýšil stav technických praporů (35 000 vojáků) původní pracovní technické prapory (9000 vojáků). Prapor vznikl 1. září 1952 jako „lehký“ (kulacký) 66. PTP a byl jedním z posledních zřizovaných. Dnem 1. listopadu 1953 byl reorganizován na 66. TP a 1. října 1956 na 79. silniční stavební prapor.

Vzpomínky Oty Ulče jsou nejen osobním a výmluvným svěděním o padesátých letech v Československu, ale jistě i cennou informací o reálných poměrech ve vojenských pracovních jednotkách.

Ota Ulč

Ve službě socialismu byla zbraní lopata a úhybné pohyby

Záleží ovšem na okolnostech, kde a kdy se narodit – zda v blechárně, či mramorovém paláci, v blažené době mírové prosperity, nebo za vlekoucí se zuřivé války, navíc trýzněné dýmějovým morem. Narodil jsem se v Plzni do rodiny maloburžoazní, otec automechanik, motocyklový závodník s vlastní živností, matka ze sousední vesnice v sudetoněmeckém selském prostředí. Takovým provdáním ovšem zradila svou teutonskou identitu, aniž by ji české příbuzenstvo mezi sebe zcela přijalo.

Vyrůstal jsem dvoujazyčně, což se mi málem vůbec nepovedlo. Jako pětiletý hošík jsem se totiž srazil s nákladním automobilem, lebka pořádně nakřápnutá, pět operací hlavy a důvěrné lékařské ujištění mému otci, že v nepravděpodobném případě mého přežití normální nebudu.

Krátce poté začala druhá světová válka a rodná Plzeň, město nejen piva, ale i potřebného vybavení pro Hitlerův Wehrmacht, se těšila pozornosti angloamerických vzdušných pirátů (oficiální terminus technicus té doby), kteří se ale střefovali ledabyle. Škodovku, vyrábějící kanony a tanky, vesměs míjeli, zasahovali pokojná předměstí, střecha našeho domu několikrát důkladně pošramocená, okna vymláčená, návratu do postele předcházela důkladná inspekce s odstraňováním střepin.

Teprve v dubnu 1945, posledním měsíci válečného utkání, se pořádně trefili (180 letadel B-17 svrhlo víc než 700 bomb, z 125 továrních budov byla úplně zničena polovina). Při zásahu nádraží utrpělo i naše reálné gymnázium, k oprávněnému járotu žactva pak bylo mimo provoz až do příjezdu osvoboditelů. Ti k nám v podobě americké 16. obrněné divize dorazili za sychravého sobotního rána 6. května. Velel sympatický plukovník Charles H. Noble, legendární generál George S. Patton se k oslavám dostavil později.

Německý velitel, generál Georg von Majewski, se zastřelil, nikoliv tedy harakiri po vzoru neméně nevitězných japonských spojenců. Američané rozdávali cigarety, čokoládu a nám neznámé žvýkačky. Já jsem byl tehdy kvartán, už s jakousi začátečnickou schopností anglicky komunikovat. Podařilo se mi uvidět první americký film – *Objective Burma*, válečnou ságu z burmské džungle, Errol Flynn, hollywoodský idol původem z Tasmánie v hlavní roli.

Onen první víkend května 1945 zůstal mým největším životním zážitkem, spolu s posledním víkendem června 1959, když se mi podařilo vykličkovat z klece právě oním západním směrem.

Ota Ulč v době vojenské služby u PTP a na civilní fotografii

Foto: archiv Oty Ulče

~ ~ ~

Po válce se mi podařil přesun na klasické gymnázium, jedno z mála zbývajících, s důkladnou výukou nejen latiny, ale i antické řečtiny. Pouze patnáct nás bylo ve třídě. Výteční pedagogové (Vlasta Doubková, profesorka češtiny, „V touze po originalitě jste hrozně banálním“, její vyjádření cituji ze svého deníku – 14. prosince 1947), první mé důkladné zamilování, výstředně inteligentní Dagmar, posléze psychiatryně a též má manželka milosrdně krátkodobého trvání.

Vítězný únor 1948, rok poté na brzo pak zrušeném klasickém gymnáziu maturita, již předcházely všelijaké testy. Expert mě doporučil na studium farmakologie, měl jsem se stát apatykářem. Přidělen jsem ale byl na medicínu, kam mířila většina mých spolužáků. Můj zájem o studium literatury nesdíleli rozhodující činitelé, takže jsem skončil na fakultě právnické, byť tedy maloburžoazního původu.

Tam jsem pobyl čtyři mimořádně nepříjemné roky, s čistkami, jež postihly snad třetinu nijak se provinivších spolužáků. Tehdejšího děkana Turečka¹ jsem zahlédl, jak brigádnicky vypomáhá na zednických pracích při zvelebování akademických prostorů, které za protektorátu sloužily jako jeden z hauptkvartýrů Waffen SS. Popoháněli nás modrokošilatí svazáci aktivisté – mezi nimi tací, kteří jednu generaci poté se zlidštěnou tváří kritizovali spoušť, jejíž byli spolutvůrci.

Účast na přednáškách byla povinná a kontrolovaná. Vysedávat při poslechu monotonního předčítání skript dosud nevyhozeným pedagogem bývalého režimu. Pravidelně jsem pod lavicí hrál šachy s budoucím pracovníkem ministerstva financí. Druhý soused, budoucí advokát v Brně, překládal spis o horolezectví do arabštiny.

1 František Tureček (17. 7. 1900 – 9. 10. 1970). Narodil se do rodiny železničáře, po absolvování reálného gymnázia v Plzni vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde pak vydržel prakticky až do smrti. Od dob studií se zabýval zejména církevním právem. Řádným profesorem se stal koncem roku 1946. Po válce vstoupil do KSČ, podílel se na reformách studia a v únoru 1948 byl členem fakultního akčního výboru. V letech 1948–1952 byl děkanem. Církevní právo bylo z osnov vyřazeno, přednášel tedy obor správní věda a správní právo. Na odpočinek odešel až v roce 1970, současníky byl oceňován především za „budování socialistické právnické fakulty“.

Občas jsme si krátili čas hrou, jež si zasloužila označení Chuchle po socialisticku – sázet nikoliv na koníčky, ale na slova. Oblíbenými favority byli „soudruzi“, „socialismus“, „marxismus-leninismus“, „kapitalismus“, „vykořisťování“, „třídní boj“, „světový mír“. Pamatuji, že jsem si vsadil na „socialismus“ při přednášce plameného filozofa Štemberka, anatomicky špatně uspořádaného skřeta. Za jednu hodinu zvládl dvaasedmdesát „socialismusů“, jenže kolegova kobyłka jménem „soudruzi“ mě pobila o dva body. Podobné hry jsme pěstovali i o zkouškách. Například při závěrečném rigorosu v oboru civilního práva procesního jsem se vsadil, že přešaltuji na boj o světový mír, aniž si někdo troufne mě pokárat, že mluvím z cesty. Byla to snadná výhra.

Připomenu tři profesorská jména: Miloš Kaláb², filozof, původní náš zasvěcovatel do marxismu-leninismu. Dělal dost věrohodný dojem, že svým projevům víry věří.

Takto mohl jen s velkými obtížemi zapůsobit Viktor Knapp³, obor právo civilní, současně pracovník v Gottwaldově prezidentské kanceláři. Nezapomenutelným pro mě zůstává jeho bravurní vystoupení, reakce na publikaci *Stalinova moudra o jazykovědě*, rok to snad 1950: „Dosud jsme jen tápali! Ale teď svitlo světlo! Soudruh Stalin!“ Takto v aule pro dvě stovky posluchačů hřímal, rozplýval se inteligentní člověk, který přece svým volovinám nemohl ani minivteřinu věřit – což v pozdějších letech obratně prokazoval při mnohých mezinárodních příležitostech jako propagátor snoubení práva a *kompjůtrů*. Tím třetím zde jmenovaným byl Vladimír Kadlec⁴, snad z téže prezidentské kanceláře, ale někdo, kdo byl schopen dělat dojem normálně si počínajícího lidského stvoření. Přišel do posluchárny, rozpovídal se bez asistence papírů před nosem, během přednesu kouřil cigaretu jednu za druhou (čili něco v dnešní době nepředstavitelného) a zanechával dojem, že mu asi zas tak moc nezáleží, kolik si toho kdo z jeho přednesu permanentně odnese.

Dobelhal jsem se k promoci v červnu 1953, zrovna když se odhaloval Beria, a Stalin jakož i Gottwald již byli pár měsíců ubalzamováni. Rok poté, jako vojník přidělený k útvaru obránců vlasti beze zbraně, jsem v Praze před Rudolfinem Kadlece potkal a představil se mu.

Podíval se na mé výložky černých baronů a zeptal se: „Poslyšte, věřil jste tomu, co jsem vám přednášel?“

„Nevěřil, pane profesore.“

„A co ti ostatní?“

„Někteří ano, ale většina asi ne – určitě ne.“

„Taky jsem měl ten pocit,“ přikývl.

Vřele jsme se rozloučili.

S žádným jiným bývalým pedagogem z onoho učiliště jsem se nesetkal a po takovém zážitku nebažil.

~ ~ ~

2 Prof. PhDr. Miloš Kaláb (14. 12. 1920 – 2. 1. 1994) – sociolog a pedagog, profesor marxistické filozofie.

3 Viktor Knapp (18. 12. 1913 – 29. 6. 1996). V letech 1932–1936 vystudoval Právnickou fakultu UK, v letech 1936–1939 a 1945–1949 při zaměstnání sociologii a historii na Filozofické fakultě UK. Před válkou pracoval v nakladatelství Sfinx a v *Literárních novinách*. Po válce vstoupil do KSČ a stal se místopředsedou osídlovacího úřadu. V letech 1948–1954 byl vedoucím politického odboru Kanceláře prezidenta republiky. V této funkci se také účastnil procesu s Miladou Horákovou. Z jeho druhého dne podal hlášení, ve kterém uvedl, že ze strany soudce byl trestní řád procesní dodržován. Od roku 1948 byl docentem správního práva na Vysoké škole politické a sociální a od roku 1951 profesorem občanského práva na Právnické fakultě UK, kde působil až do devadesátých let, kdy odešel na plzeňskou právnickou fakultu. Od roku 1952 byl členem korespondentem Československé akademie věd, později ředitelem Ústavu státu a práva ČSAV, od roku 1962 řádným členem ČSAV. V padesátých a šedesátých letech byl československým delegátem v UNESCO. V letech 1948–1950 byl za právnické dvouletky členem rekodifikační komise pro občanské právo a předsedou subkomise pro práva věcná. V roce 1966 byl hostujícím profesorem na Sorbonně. Autor řady odborných publikací. V letech 1964–1968 byl poslancem Národního shromáždění a jako předseda ústavněprávního výboru byl zpravodajem návrhu ústavního zákona o československé federaci. V roce 1969 se stal poslancem Sněmovny lidu Federálního shromáždění a v červenci 1971 rezignoval.

4 Vladimír Kadlec (4. 10. 1912 – 3. 4. 1998). Pocházel z rodiny železničáře, absolvoval státní reálné gymnázium v Berouně a v letech 1931–1935 vystudoval Právnickou fakultu UK v Praze. Po válce pracoval v Národní bance Československé, v Ústřední správě bank a v Kanceláři prezidenta republiky. V letech 1952–1962 působil jako pedagog na ČVUT, od roku 1962 pedagog na VŠE, kde byl v roce 1966 jmenován rektorem. Byl členem ÚV KSČ od roku 1966 a 30. 9. 1969 na členství rezignoval. Od roku 1963 byl členem ekonomické komise ÚV KSČ a Státní komise pro řízení a organizaci. Publikoval odborné a ekonomické studie. Zabýval se využitím výpočetní techniky. V dubnu 1968 se stal ministrem školství ve vládě Oldřicha Černíka a byl jím až do prosince 1968. Za normalizace byl vyloučen z KSČ, patřil mezi první signatáře Charty 77. V roce 1987 mu byla udělena Cena Františka Kriegla za desetiletí vydávání samizdatového ekonomického sborníku.

Vracím se do pozdního léta 1951 – rok po popravě Milady Horákové a rok před věšením Slánského spikleckého centra. Právě jsme se vrátili z dlouhodobé brigády v roli drvoštěpů v oblasti Přimda západočeského, již ostře strážného pohraničí a zpět doma jsem se stal příjemcem úředního sdělení, že mi byl s okamžitou platností zrušen odklad povinné vojenské služby – čili konec původním vyhlídkám, pořádná čára přes tehdejší životní rozpočet. Stejně tak postižených byla dlouhá řada – spolužáci, kamarádi, všemožní známí, snažíme se odvolávat, k ničemu kloudnému to nevede, nevíme, proč a kam nás povevou. Strčení do zvláštního vlaku, celonoční trmácení kamsi. Město Libavá, dokonale vysídlená končina na Olomoucku, naším cílem. V té době jsme už ovšem měli jakési představy o našem značně negativním politickém oceňování, o zařazení k jednotkám s písmeny PTP (pomocné technické prapory), takzvané těžké – práce v dolech, a lehké – práce ve stavebnictví. Mnohatisícová armáda předurčených třídních nepřátel, bez střelné zbraně, kterou by mohla použít proti socialismu oddanému pracujícím lidu.

Zmateni jsme nahnáni do provizorních ubikací, seznamujeme se s výkřiky poddůstojníka dost cirkusáckého zjevu. Dozvídáme se, že je to vysloužilý z francouzské cizinecké legie. Aha, i velící kádry, aspoň nějaké, také mají předpokládaný politický škrálop. Tento náš 53. PTP, VÚ 9991, Město Libavá původně komandoval major Ladislav Mráz, jehož v roce 1953 vystřídal štábní kapitán Karel Kozel, a tím úplně nejvyšším velitelem všech pětápáků byl plukovník Žížala Josef. Malý, podsaditý, brunátný a vždy připravený rozeřvat se pro cokoliv na kohokoliv.

Zajímavá kádrová všehochoť se tam tenkrát sjela: studenti, kriminálníci, kulaci, kněží, Němci, Maďaři, Cikáni, též někdejší nejnáramnější elita. Hrabě Pálffy, pak kroků ode mě. Naházeli před nás všemožnou výstroj, snažíme se v ní vyznat, šlechtic právě zápolí s obuví, co si s ní počít. Slovenský desátník s příslušným oslovením „Jebem ti boha“ – něco takového, přiskočil a instruktážně mu botu začal šněrovat. Šlechtic na poskytnutou asistenci zareagoval otázkou, zda dotyčný dýzlák bude takto denně k dispozici.

Nástupy, rozchody, maširovat, vyřvávání, buzerace, jak jinak být nemůže.

Jenže v mém případě mohlo být a vskutku se stalo. Vysvětlení abych započal velebením korupce ať už v jakékoliv podobě. Ta ubrušuje ostří každé totality. Slánský neměl možnost podstrčit katovi kilo tlačanky, aby si úkon rozmyslel. Můj otec neuplácel uzeninou, ale mnoholetým poctivým servisem vozidel profesora neurologa Jaromíra Hrbka, přednosta kliniky v Plzni, poté vysokého funkcionáře univerzity v Olomouci, (ještě později – po srpnovém příjezdu internacionálních bratrů – v roli ministra školství, tuze dychtivého normalizátora). Tehdy účinně zasáhl, mám tu před sebou podrobný neurologický nález: *Jde v podstatě o následek traumatu hlavy s frakturou kalvy, komocí a kotuzí mozkovou a mening. krvácením. Lze soudit na organickou ložiskovou laesi korovou pariet. a frontální krajně bilat. původu. Druhotná arrachnoiditis a meningoenkephalické srůstky. Susp. posttraumat. aneurisma. intracran. Závěr: stav po traumatu hlavy. Fraktura kalvy. Komoce a kontuze mozku. Následná levostranná hemiparesa. Poruchy vestibulární, extrapyramidové a centr. dystrofické.* Dotyčný odeslán do Olomouce k podrobnému vyšetření. Tam pobyl pár hodin.

Nic příliš pozitivního jsem si od té procedury nesliboval. Relevantní pro mě byl stav věcí zpět na Libavé. Vzpomínám si na zážitek při pochodu k výdeji oběda (mazlavé knedlíky s nějakým marmeládovým obsahem, známé jako tzv. blbouny) a jeden chudák z nás odvedenců kolem sebe bezmocně šmátral – spíš autentický slepec než simulant. Kdosi se na to opovážil upozornit a uslyšel odpověď, že do vlastní huby se trefí i ten, kdo vůbec nevidí.

Najednou ale přišel příkaz k návratu do civilu. Spěšně jsem tak učinil a týmž tempem dorazil zpět do Prahy, kde jsem se ještě včas stačil zapsat do pátého semestru, aniž bych musel se zmiňovat o nepřijemnosti s přechodným navlékáním vojenského mundúru na Olomoucku. Rovněž nikdo na děkanátu se na něco takového nepřeptával, poněvadž nevěděl, poněvadž sebedychtivější totalita se musí potýkat s větším množstvím úkolů, než by kdy byla schopna zvládnout.

Doba to tehdy byla hektická. Dodatečně jsem se dozvěděl o prapříčině zrušení odkladu mé vojenské povinnosti. Vzešla ze sousedství, z rodiny Švábů, spřízněných s jmenovcem Karlem Švábem, bratrem posléze rovněž postižené Marie Švermové. On vedoucí pracovník bezpečnostního oddělení ÚV KSČ, náměstek ministra vnitra. Narozen roku 1904, kariéra strmá, končící šibenicí 3. prosince 1952, na níž jako člen mytického gangu Slánského protistátních spřeženců ještě údajně stačil provolat slávu své věšitelce – straně lidí vskutku zvláštního ražení.

Podařilo se mi doklopýtat k promoci začátkem léta 1953, kdy už jak Stalin, tak i jeho syfilitický žák Gottwald byli nabalzamováni. V našem ročníku nás bylo něco přes sto padesát, snažil jsem se co nejnepádněji přežít a dařilo se mi tak zejména zásluhou kamaráda: byl totiž členem vládnoucí strany z vlastně bizarního původu, když jeho gymnaziální tělocvikář dal zapsat celou třídu mezi avantgardu národa a takto potěšený či poděšený František šikovně proplouval a nade mnou držel ochrannou ruku.

~ ~ ~

Kádrový referent na právnické fakultě Karlova kdysi vysokého učení úřadoval v montérkách a jmenoval se, docela vážně, Fanfule či Famfule. Zažádal jsem o umístěnku do advokacie v rodné Plzni – však kdo by se cpal k soudu v dobách neúprosného třídního boje, psům psí smrt, či jak ještě jinak krásně napsal básník Ivan Skála. Plzeň mi vyšla, advokacie nikoliv. Udělali ze mě „auskultanta“ – soudního čekatele u okresní instance.

V prvních dnech měsíce června, zatímco jsem se v Praze na fakultě potýkal se závěrečnými zkouškami, v Plzni došlo k tak zvaným „událostem“. Plzeňská revolta světem zrovna neotrásla, nicméně došlo k ní, na pár dní suspendovala režim – o sedmáct dní dřív před velice pak vzpomínaným východoněmeckým povstáním a tři roky před Maďarskem. V našem případě příčinou byla měnová reforma, kterou až do poslední chvíle vláda oficiálně vylučovala.

Zcela po marxisticko-leninsku: správná idea pohnula masami a masy pohnuté měnovou reformou se začaly zlobit v celém městě. Zejména mládež dělnická a učednická s projevy politické nelibosti se začala soustřeďovat na výši nosu směrem k estébákům, milicionářům a zbylým pošetilcům, kteří si ponechali stranický odznak v klopě. Veřejná bezpečnost a armáda se příliš neangažovaly, ale zato dělnické milice neopustily stranu, vládu, Sovětský svaz a světový mír. Plzeňští hasiči se dostavili k obraně světového míru s vodotryskem, jenže váleční paliči jim hadice předčasně pořežali. Nejvíc si zastříleli milicionáři a ti, spolu s StB, utrpěli nejvíc zranění.

Euforie versus paralýza, zmatek na obou stranách, místní zdroje moci zklamaly a teprve přespolní asistence Vnitřní stráže a dělnické milice z Prahy zjednaly pořádek. Vyhlášeno stanné právo, zákaz vycházení, došlo k zatčení kolem dvou tisíc osob.

Režim náraz samozřejmě přežil, pomlácení estébáci a milicionáři dostali bezplatné vyléčení a medaile a snad nejvíc byl potrestán krajský velitel StB, major Bálek, který byl vykopnut do místa dopravního referenta KNV. Jenže i dvoudenní knokaut systému zásluhou proletářské pěstě volal po pomstě. Po ní zabažily potupené, v očích veřejnosti neefektivní a zdaleka už nikoliv nezranitelné kádry stranické, státní, bezpečnostní a taky justiční. Přitom šlo o strachy nedůstojně přehnané. Při následném sečítání ztrát v justičních řadách objeven byl pouze zřekovaný zřízenec Havel, který byl demonstranty přistižen při pokusu vpařit se z budovy zadním vchodem. Havel se posléze pokusil svou unikátní obět politicky zpeněžit, ale neuspěl a komise mu medaili za chrabrost nepřiznala.

Ty první procesy byly skutečně veletržní. Obviněné žalovali ve skupinách, po deseti, po tuctech, a denní výrobní norma byla klidně sto let. Plzeňská advokátní poradna byla *in toto* diskvalifikována, stát usoudil, že místní obhájci pozbyli žádoucí nepředpojatosti. Přivezení tedy byli advokátní papouškové z Prahy.

Obvinění se obtížně mohli vejít do ideologických parametrů. Místo oběžných kapitalistů, hnaných nenávistí ke všemu krásnému socialistickému, místo buclatých ručiček, bažících po restauraci nelítostného vykořisťování, rozpoutání nové války, bombardování starců, žen a dětí, před třídní justicí stál nefalšovaný dělnas, samý sval. Ani jednu árijskou babičku v nepořádku. Mnoho přísedících hlav se kroutilo v nepochopení. Zeptal jsem se ideologicky zdatného mudrce a ten mi to vysvětlil: „Dyk to máš, soudruhu, takhle: Jako se Marx odrodil buržoazii a splynul s proletariátem, tak tuten soudruh, co už ale vůbec není žádný soudruh, to holt udělal vobráceně.“

Takové to bylo mé první justiční léto.

V září byla svatba, počátek manželství s rekordně krátkodobým trváním.

V říjnu jsem znovu musel na vojnu, tentokrát dlouhodobě, ne již k 53. PTP v Libavé, ale k 66. TP v Bílině. Rovněž značný to zážitek.

~ ~ ~

Severočeská Bílina byla blíž než moravská Libavá, cesta rovněž nočním vlakem méně nepříjemná. Dorazili jsme do městečka s příslušně sešlým zámekem na kopci. Příjezd zhruba jednoho tisíce bažantů. Druhý ročník mazáků nám dával příležitost seznamovat se s jejich superioritou. Styl DECIBELY a FOFR, uplatňované to desátnické slasti. Povinné stříhání porostu – nikoliv do hola (tato Čepičkova novota odvolána po protestu matek, že jejich synové tak získávají vizáže kriminálníků). Jako v Libavé házena nám výstroj všelijakých velikostí, boty s následným vyhandlováním. Tak tedy začala má vojna v trvání 26 měsíců.

Ocitli jsme se v něčem se jménem PŘIJÍMAČ. Tam se nám dostalo prvního výcviku, ovšem beze zbraně, a poté odvoz do všelijaká pracoviště. V Bílině zůstala jen jedna rota.

Pozvolné rozkoukávání a seznamování se s takovými spolubojovníky. Na rozdíl od Libavé 1951 žádná aristokracie či kněžstvo. Poměrně dost Maďarů, občasní Sudeťáci, kriminálníci, kulaci, brýlatí intelektuálové, všelijak podezřelé živly, zřejmě každý s nějakým tím škraloupem.

Rozhlížím se po načálstvu: velitelem major Mercl, původem dělnický kádr, spěšně přivyknuvší tradičním oficířským manýrům. Zástupcem velitele pro věci politické štábní kapitán Kunst, snad bývalý učitel, s min-dráky, kompenzovanými automatickým podezíráním všeho okolí. Příkladně nepřijemný tvor, na rozdíl od rovněž málo sdílného náčelníka štábu jménem Šulc. Pouhý nadporučík, snažil jsem se ne od něho, ale o něm víc dozvědět a vyšel mi nezřetelný obrázek – osud sudetského Němce, který se ocitl v uniformě Wehrmachtu na východní frontě, kde dezertoval, přeběhl k nepříteli, bojoval na jeho straně, aniž se mu podařilo zcela smýt svůj původní dědičný hřích. Pak jsme tam měli několik poručíků, bývalých příslušníků protektorátního Vládního vojska. Koncem války s pověřením spolu s esesáky honit partyzány v italských kopcích. Pokud je po válce nepostihl kriminál, žádná zářná kariéra nebyla v dohledu. Tedy takto nevýznamně mínili dosluhovat až do penze. Též jsme tam měli pár mladíků, frajrků, co dali přednost důstojnické uniformě před alternativou obyčejných manuálních pracantů.

Průměrně tucet jednoposchodových pelestí v místnosti. Nutnost se urychleně se naučit, jak lůžko bedlivě ustlat. Budíček v pět hodin ráno. Zima. Nazí do půl těla a rozcvicka přísně, přesně, každodenně podle sovětského rudoarmějského vzoru. Vždy totožné pohyby, pitomá umrtvující rutina.

Další příklad formalistické prkenné procedury při vstupu do místnosti s oficířskými veličinami. Zaklepat, vstoupit, pozor, hlášení.

Hodnost (vojín), jméno (nominativ), vyřknuta příčina vstupu, adresovaná nejvyšší přítomné hodnosti (ne vždy snadný úkol v prostorách s větším množstvím přítomných a kde navíc může být silně zakouřeno) a zopakování rituálu: „Dovolte mi promluvit se soudruhem...“ s nižší hodností. Dovolení dáno. Poté požadavek adresovaný nižší hodnosti. Opakovaná formule. Zpráva vyřčena. Následuje procedura vyžádání práva odchodu. Takto vždy stejně prkenně.

Jedinou výjimkou byli kontráši – kádry od kontrarozvědky. Však ti měli v popisu práce s mužstvem se kamarádit či aspoň tak předstírat a informátory získávat.

~ ~ ~

„Více potu na cvičišti, méně krve na bojišti“ – autorství samozřejmosti takového úsilí přisuzováno ruskému veliteli z carské doby – Kutuzov, Suvorov, některý takový.

Povinnost mnou dokonale nenáviděná. Klencáky, vrhat se do podzimního bláta, vstát a znovu padat, klusat a zpěpěvovat, s jménem maršála Buďonného na rtech, takovéto martýrie.

Dbali jsme nejen na otužování těla, ale i duše. Každé úterý večer určeno k politickému školení, ideologic-kému zocelování.

Dostavil se poddůstojník z povolání s úvodní otázkou: „Je tady někdo, kdo umí číst?“

V místnosti s několika majiteli všelijakých doktorátů napřed se nikdo nehlásil, pak se přece jen nějaká ruka váhavě zvedla a poddůstojník vysvětlil: „Mně to čtení moc nejde, tak vy to, soudruhu, tadydle přečtete, a až to přečtete, tak já vám pak vysvětlím, vo čem to bylo.“

Další nevojenskou činností byla ta kulturní – vybírat zpěváky a recitátory. Větší popularitě a také zájmu u velitele majora Mercla se těšila aktivita sportovní, podařilo se dát dohromady docela zdatný fotbalový tým, zdolávající podobnou pětépáckou konkurenci.

U útvaru jsem objevil několik delikventů, jejichž jména mi byla povědomá ze spisů u plzeňského soudu. Jaký kádrový defekt na mně vlastně uvízl, že jsem se ocitl mezi černými barony?

V pokusu zvládnout takovou otázku jsem mínil odkazovat na karambol s nakrápnutou kebulí z dětství. Však jsem o tom měl podrobné odborné dobrozdání od neurologa, prominentního profesora, že jsem štátskripl, bohužel ne natolik nezpůsobilý, abych nemusel jít sloužit. Když už jsem nemohl uniknout tomuto údělu, tak tedy usilovat o službu co nejmíň nepřijemnou. To se docílilo pozvolným přesunem z cvičného prostoru, od zdolávání překážek, plazení se teoreticky zaminovaným terénem, unikání neviditelnému a ovšem neexistujícímu nepříteli, a dostat se pěkně do sucha a teplíčka na velitelství k sortýrování přibývajících dodávek dokumentů, jichž nikdy nebyl nedostatek.

Při takovém počínání jsem jednou postřehl evidenční list se jménem TOMÁŠ FREJKA. U toho rodičovská rubrika – otec Ludvík Frejka, smrt 3. prosince 1952, oběšení – *strangulatio*. U toho tužkou připsáno „popraven jako zrádce“.

~ ~ ~

Nyní v čase poposkočím o zhruba osm roků vpřed, přes celý Atlantik, z Bíliny do New Yorku, k informaci s názvem „Od věšení vlastního tatínka k politickému azylu“:

Na Kolumbijské univerzitě náš populární, leč nepřilíš přístupný profesor Zbigniew Brzezinski v přednášce, zrovna se zabývající patologií stalinismu, se zmínil o Pavliku Morozovovi, poněkud přitroublém vesnickém synkovi na sovětizované Rusi či Ukrajině let třicátých. Jako věrný věřící pionýr udal své rodiče, s fatálními ovšem následky, a sousedi nevlídně zareagovali a udavače snad připravili o život. Čímž se mu dostalo posmrtného povýšení do pantheonu těch nejsprávnějších modelů bolševických ctností. Vznikly básně, písně, knihy, snad i opera a vhodný balet.

Brzezinski se pak zmínil o herostratovské slávě, dosažené Čechem Tomášem Frejkou, jenž se veřejně domáhal popravy vlastního otce a soud mu milerád vyhověl.

Globální mediální pozornosti tak dosaženo. Následný profesorův přednes jsem přerušil zvednutím ruky a oznámením, že dotyčného jsem dost dobře osobně znal.

Napřed Frejkův dopis, uveřejněný 25. 11. 1952 v *Rudém právu* (správně 26. 11. 1952 v *Mladé frontě* – pozn. red.):
Předsedovi Státního soudu v Praze:

Vážený soudruhu:

Žádám pro svého otce ten nejprísnější trest – trest smrti. Teprve nyní si uvědomuji, že tento tvor si nezaslouží být zván člověkem, poněvadž postrádá jakékoli citění a lidskou důstojnost a stal se tak mým největším a nejzavilejším nepřitelem.

Slibuji, že budu pracovat kdekoli a vždy jako oddaný komunista. Uvědomuji si, že má nenávisť ke všem našim nepřítelům, ke všem těm, kteří se snaží zničit náš stále bohatší a radostnější život, a zejména nenávisť vůči mému otci mne bude vždy posilovat v boji za komunistickou budoucnost našeho národa.

Žádám, aby tento dopis byl předložen mému otci a abych, pokud možno, mu jeho obsah mohl sdělit osobně. (Je to česko-anglicko-český překlad. Slova tedy nemohou být všechna přesná, ale za správný smysl sdělení ručím.)

Ludvík Frejka, původním jménem Freund, narozen 1904 v Liberci v německo-židovské rodině, studoval ekonomii v Berlíně, člen německé komunistické strany, pak té československé, pracovník na ÚV KSČ, za války v Anglii, po válce přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta Gottwalda.

Otec Frejka byl oběšen, jak synáček požadoval. Ozvali se pochybovači o autenticitě dopisu a také se říkalo, že mladý Frejka, poté co byl donucen k sepsání dopisu, spáchal sebevraždu.

Na podzim 1953 – necelý rok po procesu čtrnácti obviněných protistátního zločineckého centra vedeného Rudolfem Slánským, z nichž jedenáct popraveno 3. prosince 1952 – jsem se s Frejkou setkal na vojně u stejné roty 66. technického praporu v severočeské Bílině. Nikdy se moc ke slovu nehlásil, do manuálního úsilí se nehrnul, vyhledával spíš společnost pár univerzitních absolventů než dělnickou třídu a dobře uměl anglicky. O svém rodinném původu se nezmiňoval a jen náhodou jsem se na velitelství při sortýrování papírů dostal k jeho evidenčnímu listu. Dupal jsem, zda a jak se sirotky pozeptat na pravé důvody jeho uvědomělého dopisovatelského činu. Byl-li donucen, určitě bude muset mlčet a pravdu mi neřekne. Nebo udal doopravdy a pak nezaváhá udat zdroj dotazu.

Ve své knížce *Malá doznání okresního soudce* (Sixty-Eight Publishers, Toronto 1974) jsem se o Frejkově záležitosti rozepsal na šesti stranách, jež zde nebudu opakovat. Jen tedy velekrátce: Jeho jsem se přece jen zeptal a on odpověděl, že k napsání té hanebnosti ho nikdo nenutil, v otcovu vinu věřil. Tehdy jsem měl potíže pochopit, proč se režim tak macešsky zachoval ke svému náramnému propagačnímu nástroji. Kontrarozvědčík Václav Keltner mi to zpřesnil: „Člověče, co myslíš, takovej parchant Frejka, dyť ten neváhal pověsit vlastního tátu! A takovým lidem máme věřit, že nezradí při první příležitosti? Jo, využili jsme ho a pak jsme ho kopli do prdele, poněvadž, hajzl jeden, nic jiného si nezasloužil.“ Tak pravil dělnický kádr, čímž potvrdil mé pozdější pravidlo správné porpore: mamutí dimenze Frejkovy služby popřela její věrohodnost.

Nemohu vyloučit eventualitu, že syn psal dopis z otcova popudu, aby si neznemožnil vlastní budoucnost. Možné to je, však tam jsme v kruzích „lidí zvláštního ražení“, že ano. Lidí, kteří s oprátkou na krku ještě stačili provolávat slávu KSČ – jejich věšitelce. V jinými svědky nepotvrzeném zdroji jsem se dočetl, jak Frejkova matka, kovaná ultrabolševička, při poslední návštěvě v cele smrti svému manželovi odsouzenci spílala, soptila, běsnila, do té míry, že přítomný dozorce se ji snažil uklidnit slovy, že už v příštích okamžicích tento bídák bude mrtvola.

Po naší vojenské službě bránit vlast beze zbraně, s použitím lopaty, jen jednou jsem se s Frejkou setkal, a v Americe, když rukopis *Malých doznání* byl u nakladatele, mi, rovněž jen jednou, telefonoval. Tvrdil mi, že na náš rozhovor, popsáný v původní anglické verzi knihy (*The Judge in a Communist State*) se nepamatuje a že se vlastně nikdy neudál. Nevyhověl jsem jeho slušné žádosti oněch pár stránek z českého vydání vypustit. Tvrdil, že by mu to dělalo potíže v manželství. Odpověděl jsem mu, že odstraněním zmínky o hanebném dopisu přece nemůže popřít jeho existenci, své autorství, jímž se ve světě tehdy tolik proslavil.

Každý z nás nepochybně již slyšel druh obhajoby vraha vlastních rodičů, domáhajícího se přiznání polehčujících okolností s ohledem na skutečnost, že on je teď ubožáček sirotek. Polosirotek Frejka, tolik tehdy

slibující vždy do neumdlení bojovat za komunistickou budoucnost svého národa, tuto národnost pozměnil, stal se z něj americký občan, však kdo by měl mít větší nárok na přiznání politického azylu – komunisté mu přece popravili otce.

Zájemce se pátráním na googlu ale mezi odkazy na jeho počínání nic o jeho minulosti nedozví. Stal se demografem, odborníkem v oboru populačních záležitostí. Senior Associate of the Population Council, New York (1969–1991), poté Senior Population Expert United Nations, Economic Commission for Europe, Ženeva, Švýcarsko (1991–1996). Autor mnoha vědeckých statí, knih, mezi nimiž memoáry z doby jeho jinošství určitě nebudou.

Trvalou adresu má na Floridě, na luxusním ostrově Sanibel, k němuž vede několik kilometrů dlouhý most.

~ ~ ~

Celkem snesitelné přežívání v omšelém zámku na kopci městečka s několika hospodami, nulovou kulturou, smrdutým severočeským ovzduším a řekou či spíš říčkou zcela černé barvy, s jedovatým obsahem.

Odtud došlo k důkladnému přesunu: Praha, stověžatá matička, centrum přemnoha kulturních náramností.

U takového plusu i značné minusy. Napřed Liboc, blízko ruzyňského letiště a vězení, poté cosi jménem Šmukýřka v oblasti Košíře. Ubytování v dřevěných barácích, do nichž úspěšně pronikal víchr a mráz, venku 20 i víc stupňů Celsia pod nulou, pracovní obuv pravidelně přimrzala k podlaze. I za takových podmínek muselo pokračovat naše budování dvouposchodových bytovek zaručeně bídné kvality a trvanlivosti. Maltu jsme míšili s vrčící vodou, na to klást cihly, když došlo k oblevě, takové zdivo se začalo pohybovat. Nicméně, plán se tak plnil. Při kopání a betonování základů jsme si vypomáhali zaplňováním prostoru s použitím pokácených stromů, čímž se plnila norma, nikoliv však pravděpodobnost, že takové bytovky se vbrzku nezřítí.

V létě jsme se též museli tužit při vykládání železničních vagonů, což byla dřina značná. Zvednout pytel cementu, některý se protrhl a nahé naše torso popálil.

Jako pracovní oděv jsme fasovali vetché někdejší mundúry příslušníků Rommelova Afrikakorpsu, kdoví, jak ze Sahary na Šmukýřku doputovaly. Někteří z nás si stěžovali: Teplota a pot pracovníků probudily hibernující pouštní blechy, jež se pak pustily do zuřivého zakusování. Tuhle zkušenost, pokud k ní někde doopravdy došlo, potvrdit nemohu.

Dobře jsem si rozuměl s bojovníky maďarské národnosti. Líbil se mi jejich ležerní postoj k naší pseudo-militaristické existenci, se zřetelným přibuzenstvím s Josefem Švejkem, na rozdíl od našich německých neodsunutých spoluobčanů, kteří se svou teutonskou důkladností plnili a překračovali normy a leckomu z nás tak lezli na nervy.

Na Šmukýřce nás byla jedna rota v síle či slabosti zhruba sto mužů. Bylo v eminentním zájmu velitele, většinou s hodností nadporučíka, aby se plán plnil, a tak měl i záruku pobírání nikoliv nepodstatných prémie. Docházelo však k občasnému střetu požadavků a priorit. Náhlé příkazy z vyšších míst, nařizujících poplach s pořádně dlouhým nočním pochodem a tím i hrozbou neplnění plánu a nepravděpodobnosti kýženého vedlejšího příjmu. Důstojník z povolání a budovatel s privátní motivací takto v důkladném rozporu.

Vybavuje se mi vzpomínka na rozprávku v očekávání jedné takové nokturální buzerace. Nade mnou na palandě odpočíval sudetský Němec z České Lípy, specialista na práci s dlaždičkami. Otázku, co si o takovém cvičení myslí, jak že je zvládne, odmávl jako banalitu a rozpovídal se o svých zkušenostech na východní frontě.

„Hele, jestli ti to nebude vadit, zastřelil jsi nějakého Rusa, řekl bys mi to?“ zeptal jsem se a věru se dozvěděl: „Samozřejmě, že řeknu, proč bych se žinýroval? Stalo se víckrát než jednou. Například při ústupu u Visly, na kopci s kulometem jsme je kosili, jedna vlna za druhou. Tehdy jsem jich dostal, odhaduji, že jich padlo asi tak sedm set. Jo, to byly jiné časy!“

~ ~ ~

Tohle byla doba let 1954 a 1955 s pražským pobytem a mým úsilím co nejspěšněji uniknout údělu manuála, zpět někam do kancelářské pohody. Dát si záležet na správné taktice a strategii v jednání s lampasáckou vrchností. Pozor na jejich mindráky, tudíž zdůrazňovat jejich znamenité neexistující kvality. Neublíží občasná zmínka o vlastních, jakkoliv pofidérních nedostatcích, nejistotách, s žádostí u komandanta o radu. Nejednoho důstojník měl rozvodový problém, což spíš byla má specialita. Jsem zde k službám, připraven, soudruhu veliteli. Jeden z podvelitelů, poněkolkáté obdařen venerickým neduhem, se potýkal s hrozbou vyhazovu, ztráty pohodlné kariéry, takže jsem mu psal umně formulovaná odvolání.

Podarilo se mi získat přesun k jakési práci účetního ve vojenské firmě Konstruktiva v Karlíně, kam jsem spolu s rovněž plzeňským vojínem Josefem Novým (po srpnu 1968 trvalou adresou ve Švýcarsku) pravidelně tramvají dojížděl.

Na velitelství jsem zcizil dostatečné množství opušťáků („Povolení k opuštění vojenského prostoru“ – tak nějak), po maximální dobu asi jednoho týdne, vše orazítkoval, falešným podpisem velitele opatřil, potřebnou dobu použití vyplnil, 50 takových formulářů vystačilo na celý rok.

Koncerty, opery, divadlo hudby, jam session s Vlastou Průchovou, nikdy dřív a ani poté jsem si tolik kultury neužil. A nejen takových slastí. Třeba jsem seděl s krásnou slečnou v luxusním baru a přistoupil číšník s ponurou zprávou, že přišli dva páni, velmi se dožadující mé identifikace.

Ale ovšem, nechtě vstoupí. Lítačka, kontrola, dva oficiři, dychtící se mě zmocnit.

Předložil jsem věrohodně vypadající povolení, s rozčarováním mi ho vrací, před sebou frajera doktora práv, hodnost vojína s černými výložkami, si tam s krasavicí popíjí, na což zareagovali se zřetelnou příchutí třídní závisti až zášti: „To my si nemůžeme dovolit.“

Lahodný to paradox: branci s puncem politické závadnosti na tom byli finančně líp, poněvadž kromě párkorunového žoldu pro každého za své budovatelské úsilí pobírali plat, byť brutálně krácený různými srážkami jakož i okrádáním vlastními veliteli.

Bylo na mně, abych nakvašené lampasácké dvojici odpověděl. Učinil jsem tak jedním slovem: „Ano.“

Vyhýbal jsem se ale riskantním provokacím. Velmi populární tehdy byla soutěž na veřejnosti oficiřy ignorovat, jim nesalutovat, a čím vyšší šarže, tím víc bodů v soutěži získáno. Na Václavském náměstí jsem byl svědkem, jak přehlédnutá poddůstojnice slovenské národnosti se natolik popudila, že usilovala o zatčení provinilců.

Pamatuji i tento zážitek: tamtéž kráčel plukovník, proti němu se blížil odvážlivec pétépák. Plukovník, v pravé ruce aktovku, automaticky ji dal do levé ruky, aby tou pravou mohl odpovědět na zasalutování, jež ovšem automaticky předpokládal. Jenže k němu nedošlo, hazardér ho ignoroval, v chůzi pokračoval, ignorovaná veličina překvapením ztuhla, náramná to podívaná.

Svátek pracujících, první máj 1955. Nakomandováni do útvaru, pochodem vchod směrem ke kopytu před Národním muzeem. „A zpívat, zpívat!“ poručeno nám bylo.

Zmohli jsme se na skandování: „Nechce se nám chodit pěšky, koupíme si koloběžky.“

Téhož roku se konaly „svobodné volby“ s předem zaručeným stoprocentním výsledkem – perfektní podporou jednotné kandidátky pracujících lidu. Volby bez volby, šarádu tajného rozhodování za plentou nahradila volba demonstrativní, hned se hrnout k urně, do níž každému na očích, vsunout svůj hlas – důkaz aktu dobrovolníka nevolníka.

V něčem se ale soutěžit muselo: tedy aspoň v účasti, být co nejdřív stoprocentní. Agitátoři neopominuli ani nemocnice, oddělení kritické péče, aby i pacienti na smrtelné posteli dali svůj hlas radostné budoucnosti, na níž se již nebudou muset podílet.

Volba v neděli, na Šmukýrce po notném popíjení předešlého večera jsme ještě pospávali, když námi začali cloumat agitátoři, abychom si rychle pospíšili, že jsme ti nejposlednější, kteří ještě neuskutečnili své čestné občanské volební právo, jež bylo naší povinností.

Ve slavnostně vyzdobené ubikaci jsme slyšeli: „Tady, soudruzi, chcete-li podpořit mír, odmítnout válku, vhodte tady, ale ovšem také byste mohli jít támhle“ – támhle v koutě za miniaturní plentu. A někteří frajeři se skutečně odebrali tím kádrově riskantním směrem. Tam přeškrtávali jména kandidátů a přepisovali doporučení typu „DĚTE DO PRDELE, VY VOLOVÉ.“

Pak se výsledky sečetly a rovněž jsme byli neomylně stoprocentní, však proto byla totalita tak předvídatelným divadélkem.

~ ~ ~

Retrospektivně jsem si spočítal, že za své dlouhodobě opakované podfuky s řádně orazítkovánými a mnou zfalšovanými podpisy na opuštěných bych si byl zasloužil převýchovný trest za mřížemi v trvání aspoň 100 let.

Vzdor bolševickému doktorátu, získanému úsilím v hanebné době stalinismu, nedosáhl jsem povýšení ani na svobodníka s jednou frčkou. Až do posledního okamžiku stále pouhý voják, avšak s všelijak porízenými výhodami. Tou nejviditelnější byl před ubikacemi na Šmukýrce parkující můj malý roztomilý automobil Fiat Topolino. Několik takových po válce v tehdy ještě vlastní autodílně otec zakoupil z přebytků italské, společlivě vždy prohrávající armády. To tehdy byla prestižní záležitost, porovnatelná s nynějším majetnictvím zaoceánské jachty.

S topolinem jsem jezdil na občasné služební cesty s dodávkou tajných a ovšemže zbytečných písemností na všelijaké pétépácké adresy. Nebyl jsem v Mimoni u 51. PTP, byl jsem ve Svaté Dobrotivé u 52. PTP, praporu s šesti rotami, z nichž pátá a šestá byla tzv. kněžská a všem veleb zůřivec kapitán Bedřich Ťoupalík, jenž vítával nové příchozí vřelými slovy: „S vašimi hlavami vydláždíme silnice, vy nepatříte nikam jinam než na Bory nebo na Pankrác.“ Tito svěřenci pak budovali, zvelebovali VVT (vojenský výcvikový tábor) Jince. S Ťoupalíkem jsem neměl příležitost se potkat, stačilo mást nižší důstojnictvo svým topolinem u brány, předáváním

důvěrných depeší vojínem s černými výložkami s nulovou hodnotí. Touž zkušenost jsem vychutnával při zájezdech do Nepomuku k bázi se jménem Zelená hora či něco tak podobného.

~ ~ ~

Konečně návrat do civilu, s topolinem ze Šmukýřky do rodné Plzně, kde jednou z nejprvnějších zastávek byla návštěva okresního soudu, abych se jim ukázal a při té příležitosti si poněkud postěžoval nad údělem, jehož se mi dostalo. Že já, příslušník pokrokové inteligence, jsem uvízl v kolektivu ideologicky tolik pomýleném.

Ocenil jsem reakci jednoho zvláště kovaného soudruha: „Hele, něco ti řeknu - máme bordel v zemědělství? Máme, samozřejmě - tak vidíš. Máme bordel v průmyslu, v administrativě? To taky, že jo. A pak bysme se měli divit, že máme bordel v armádě? Nic si z toho nedělej.“ Rozloučili jsme se s optimistickou představou dočasnosti obtíží růstu.

Návrat k roli soudního čekatele, obor právo civilní, zejména rodinné, při té příležitosti můj vlastní bleskurychlý rozvod. Byl to rok padesát šest, zrovna doba maďarské revoluce, když se mi podařilo přeslechnout rozprávku dvou soudruhů, zabývajících se mou osobou. Jeden vyjádřil svůj podiv, co já jako maloburžoazní typ, dokonce bývalý pétépák, tam teď u soudu dělám, proč se mě dosud nezabavili, někam do výroby k manuální práci neposlali, a ten druhý přikyvoval, že se mu to taky nezdá, načež ale dodal, že slyšel, že tenhle Ulč má ochránce někde moc nahoře, neví se tedy, kdo že za tím - něco v tom smyslu.

Zbystrčil jsem a rozhodl se takovou fámou ovšem kultivovat. Při nejedné pak příležitosti jsem nepřeslechl narážku takového zvědavce a snadno ji dešifroval. Nechtěl jsem udělat dojem, že nechápu, ale spíš že chápu, leč nic samozřejmě nepovím. S ničím konkrétním se nevytasím, natož abych se tím vytahoval. Na plzeňském gymnáziu byl student, nějak sprízněný se slovenským Laco Novomeským. S ním se nezřídka oháněl a různé výhody dostával. Pak po odhalení takového strýčka každý se od něj distancoval. V mém případě zmínka o předpokládané, leč nijak zjištěné konexi do nejvyšších míst se dostala i do kádrového spisu u soudu ve Stříbře, kam jsem byl jako plnotučný soudce delegován a jak se mi jednou poštěstilo zjistit. Jak asi po mém úprku takový kádrový materiál dopadl? Jen tolik vím, že krátce poté došlo ke zrušení okresního soudu ve Stříbře, poněvadž došlo ke zrušení celého okresu Stříbro. Pohltil ho sousední Tachov.

~ ~ ~

Nejednou jsme se zabývali tématem s otazníkem, zda kdo vůbec mohl být věřící, autentický komunista - onen typ, který, i kdyby prozřel, by se i nadále s tak nesmyslnou vírou bez přinucení ztotožňoval. Jeden prokurátor, když už byl hodně opilý, mi pošeptal, že jsou jen dva druhy lidí - loajální spolehliví soudruzi a proti nim škůdci, nepřátelé lidu. Ale ve skutečnosti to všechno jsou buď dobří, nebo špatní herci. Pak tedy záleželo na úsilí, jak v takovém umu vyniknout. Krátce před svým zločinným upláchnutím z totalitní klece jsem absolvoval soudcovské zkoušky z marxismu-leninismu. Předsedala jim náměstkyně ministra spravedlnosti soudružka Michlová, dělnický kádr. Snažil jsem se na ni udělat ten nejznamenitější dojem a s vervou herce na prknech, jež znamenají svět, přesvědčivě jsem chrлил potřebné fráze, všemožné liturgické kraviny. Proletářská náměstkyně mě pochválila a v ministerském oběžníku mě dala za příklad hodný následování. Režim jsem nejen zradil, ale i zesměšnil.

Též jsem využil jeho slabosti, o níž vesměs převládalo přesvědčení, že je jeho silou. Byl to můj úspěšný manévr na turistickém zájezdu do východního Německa, s předstíráním, že my dva (tím druhým byl kamarád, spoluprchající Miloš Koenig, lékař, židovský absolvent Auschwitzu) jsme výpravu hlídající estébáci - za předpokladu, že ti autentičtí si netroufnou zjišťovat, zda někdo nebyl poslán, aby také je kontroloval.

Zlému, mstivému, permanentně podezřívavému režimu se nepodařilo všechny nás zničit. Na našem klasickém gymnáziu dlouhou pétépáckou zkušenost, rozhodně míň příjemnou, než jakou byla má prošvejkovaná varianta, úspěšně zvládli například Karel Pexidr, posléze přece jen vystudovaný právník, též spisovatel a hudební skladatel. Zdeněk Mraček se dovedl vrátit ke studiu medicíny, stal se z něj neurochirurg, posléze profesor v tak náročném oboru a po listopadovém sametovém kotrmelci i primátor rodného města. František Jenč emigroval a v Německu se stal profesorem fyziky na univerzitě v Marburgu. Já šel do zámoří, získal druhý doktorát na Kolumbijské univerzitě v New Yorku, začal rovněž profesurovat, psát a cestovat.

~ ~ ~

S vojenskou tematikou jsem v tomto textu začal a s ní i míním skončit. S výhodou Západočecha, neosvobozeného Rudou armádou, víc než o Duklu či Buzuluk jsem měl značně větší zájem o Normandii a Monte

Ota Ulč v soudcovském taláru, s Josefem Škvoreckým, Zdenou Salivarovou a s přáteli na půdě '68 Publishers a na Kolumbijské univerzitě
Foto: archiv Oty Ulče

Cassino. Při první příležitosti jsem se vydal na místa tehdejšího vylodování, Omaha Beach. A fantazíroval jsem o válce v Pacifiku.

S ní jsem pak po letech měl příležitost dost podrobně se seznámit. První zastávkou byl Guadalcanal, onen Stalingrad pacifického bojiště, kde došlo v obratu, k zastavení vpřed se hrnoucí japonské mašinérie, a téměř posledním místem důkladného střetu byl atol Truk v Mikronésii, mohutné tehdy námořní báze, v níž za útoku v únoru 1944, třicet šest lodí, včetně dvou křižníků a čtyř torpedoborců, skončilo na dně zátoky a dál tam permanentně dlí.

Po těchto bojištích jsem poprvé šmejdil v roce 1971 a prozatím naposled tak učinil v roce 2008, na palubě a při měsíc trvající plavbě právě s takovými zastávkami: Guadalcanal, Rabaul na ostrově New Britain, Nová Guinea, Guam, Saipan, Iwo Jima, Okinawa.

Na nostalgickém zážitku se podílelo téměř sto veteránů, většinou, ale ne výlučně, Američanů. S mnohými jsem se tam potkával a přeptával. Armáda, námořnictvo, letectvo, námořní pěchota, dobyvatelé ostrovů, s největšími ztrátami. Dal se se mnou do řeči veterán a započal otázkou, zda jsem taky od Guadalcanalu.

K vylodění první divize těchto marines došlo v srpnu 1942 čili v době, když jsem byl dvanáctiletý hošík. Takto jsem odpověděl, aniž bych se pouštěl do obtížně pochopitelného vysvětlování, že na opačné straně barikády třídně rozděleného světa jsem měl příkázáno tehdejší socialistickou vlast bránit lopatou.

Text prošel mírnou redakční úpravou. Za zprostředkování fotografií děkujeme dr. Jiřímu Korejčíkovi z nakladatelství Šulc-Švarc.